



10. HAFTA

**Atatürk Dönemi Türk Dış  
Politikası (1923-1932)**

## Türk Dış Siyasetinin Dayandığı Esaslar

- 1) Milli sınırlarımız içerisinde varlığımızı korumak
  - 2) Gerçekleşmeyecek amaçların peşinden koşmamak
  - 3) Medeni ve insani ölçülerde hareket etmek ve diğer devletlerden de buna destek vermelerini beklemek
  - 4) Başka devletlerin iç politikalarından ve yönetim sistemlerinden etkilenmemek
  - 5) Diğer devletlerin iç işlerine karışmamak ve kendi içişlerimize de karışılmasını önlemek
  - 6) Dürüst, açık ve tutarlı olmak
  - 7) Dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmek
  - 8) Barış içerisinde hakka ve hukuka dayalı bir şekilde sorunlarımızı çözmek
- İki ana esas barışçılık ve bağımsızlığa saygıdır.

## Türk Dış Siyasetinin Dayandığı Esaslar

Sykes-Picot Anlaşmasına göre Musul, Fransızlara verilmiş fakat daha sonra İngiltere mandası altında olması kararı alınmıştı.

Yıllarca Osmanlı egemenliğinde kalmış olan Musul'da halkın çoğunluğu Türk'tü.

Mondros Ateşkes anlaşmasının 7. maddesine göre ilk işgal edilen şehirdir (3 Kasım 1918)

Misak-ı Milli'de yer alan Musul Türkiye sınırları içinde kalmalıydı.



## Türk Dış Siyasetinin Dayandığı Esaslar

Lozan'da İngilizler bölgenin Türkiye'ye değil Araplara verilmesini, Türkiye'ye verilirse Irak'ın güvenliğinin tehlikeye düşeceğini belirtmişlerdir. Türk görüşü ise Musul'un çoğunluğunun Türk olduğu ve buradaki Türklerin Türkiye ile birleşme taraftarı olduğu yönündeydi. Türkiye bölge halkının kalmak istediği ülkeyi seçimle belirlemesini önermiş fakat bu, İngiltere'nin işine gelmemiştir.

İngiltere'nin uzlaşmaz tavrı nedeniyle Lozan'da Musul sorunu ve Irak sınırı çözülemedi.

İngiltere'nin bölgede ısrarının iki nedeni vardı:

- 1- Basra körfezi üzerinden Hindistan ve çevresindeki sömürgelerinin güvenliğini sağlama
- 2-Bölgedeki petrolere sahip olma

## Türk Dış Siyasetinin Dayandığı Esaslar

Lozan'da konferans sonrası Türkiye ile İngiltere arasında görüşmeler yapılacak ve 9 ay içerisinde mesele çözülecekti. Eğer ikili görüşmelerden sonuç alınamazsa milletler cemiyetine gidilecekti.

Görüşmeler 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da başladı.(Haliç Konferansı)İngiltere Hakkari'nin de Irak sınırlarına dahil edilmesini istedi. Türkiye bu isteği kabul etmedi ve bölgede halkoylaması yapılması isteğinde diretti fakat İstanbul'daki görüşmelerden sonuç alınamadı.

## Türk Dış Siyasetinin Dayandığı Esaslar

Görüşmelerden sonuç alınamayınca İngiltere konuyu Milletler Cemiyetine taşıdı.

Bir yandan da Musul bölgesinde karışıklıkları arttırmaya başladı. Hatta bu tutum nedeniyle bölgedeki Türk ve İngiliz askerler arasında çatışmalar yaşandı.

Milletler cemiyeti bölgeye gönderdiği Komisyondan sınır tespiti yapmasını istedi. Komisyon ise bölgenin İngiltere'de kalması yönünde rapor hazırladı.(Milletler Cemiyeti İngiltere'nin kontrolü altındayken Türkiye henüz üye bile değildi.)Türkiye bu kararı protesto etti ve askeri hareket kararı verdi. Tam da bu esnada Şeyh Sait isyanı çıktı.  
Türkiye İngiltere ile anlaşma yapmak zorunda kaldı.

## Türk Dış Siyasetinin Dayandığı Esaslar

5 Haziran 1926'da Türkiye-İngiltere arasında Ankara Anlaşması imzalandı.  
Bu anlaşmaya göre;

- Musul İngiltere mandası altındaki Irak'a bırakıldı.
- Irak hükümetinin Musul petrollerinden alacağı verginin %10'unu 25 yıl süreyle Türkiye'ye vermesi kararlaştırıldı.

- \* Bu anlaşma ile bugünkü Türkiye-İrak sınırı çizildi.
- \* Musul Sorunu ise Misak-ı Milliye aykırı olarak çözümlendi.

## TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE AHALİ DEĞİŞİMİ (ETABLİ) SORUNU (NÜFUS MÜBADELESİ)

Lozan Barış Anlaşmasına göre Batı Trakya'daki Türkler ile İstanbul'da yaşayan Rumlar (30 Ekim 1918'den önce yerleşmiş) hariç Yunanistan ve Türkiye'de yaşayan Rumlar ve Türkler karşılıklı olarak değiştirilecekti. (30 Ocak 1923 tarihli protokol)

Cumhuriyetin ilk yıllarında mübadele başladı fakat etabli kelimesinin Türkiye ve Yunanistan'da farklı yorumlanması uygulamada olumsuzluklara neden oldu. Yunanistan İstanbul'da mümkün olduğunca Rum bırakmaya çalışıyordu. Mondros sonrası İstanbul'a yerleşenleri de mübadele dışı tutma gayreti içindeydi.



## TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE AHALİ DEĞİŞİMİ (ETABLI) SORUNU (NÜFUS MÜBADELESİ)

Tarafların sorunu çözememesi üzerine milletler Cemiyetinin hakemliğine başvuruldu. Milletler cemiyeti gündemine alınan konu burada da çözülemedi.

Yunanistan Batı Trakya'da Mübadele dışındaki Türklerin mallarına el koyarak buralara Türkiye'den gelen Rumları yerleştirmeye başladı. Türkiye buna mukabil İstanbul'daki Ortodoks Rumlara mallarına el koydu.

Yapılan ikili görüşmeler neticesi 1 Aralık 1926'da bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaya rağmen Uygulama ve yürütmedeki sorunlar devam etmiştir. Atatürk ve Venizelos'un şahsi gayretleri ile gerginlik ortadan kaldırılmış ve 10 Haziran 1930'da Türk-Yunan Dostluk anlaşması ile sorun çözümlenmiştir.

**TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE AHALİ  
DEĞİŞİMİ (ETABLI)  
SORUNU (NÜFUS MÜBADELESİ)**

**Anlaşmaya göre:**

**1-Yerleşme tarihlerine ve doğum tarihlerine bakılmaksızın  
İstanbul'daki Rumlar ve Batı Trakya'daki Türklerin tamamı  
Etabli(Sürekli oturan)kapsamına alınacak,**

**2-Değişime tabi tutulan ve Türkiye'ye gelen Türklerin,  
Yunanistan'da kalan mallarının mülkiyeti Yunanistan'a; aynı şekilde  
Türkiye'den Yunanistan'a giden Rumların Türkiye'de bıraktıkları  
bütün malların mülkiyeti de Türkiye'ye ait olacaktır.**

## #) TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ

### Türkiye Suriye Sınırı:

20 Ekim 1921 tarihli Ankara anlaşmasına göre sınırın belirlenmesi için bir komisyon kurulması gerekiyordu. Komisyon çeşitli nedenlerle 1925 Şubat ayında kurulabildi. Bazı konularda anlaşmazlık çıktı. 18 Şubat 1926'da Türk -Fransız Dostluk ve iyi Komşuluk sözleşmesi imzalanarak Suriye sınırı belirlenmiştir.

\*NOT: Anlaşma bu tarihte parafe edilmekle beraber Fransa, Musul anlaşmazlığının çözümlenmesine kadar imzadan kaçındı. 30 Mayıs 1926'da, yani Musul Anlaşmasının imzalanmasından 6 gün önce Fransa ile "Dostluk ve İyi Komşuluk" sözleşmesi imzalandı.

#)

## Yabancı Okullar Sorunu:

Lozan'da "Azınlıklar Sorunu" bölümünde konu ile ilgili; "Türkiye'deki azınlıklar kendi okullarını açabilecek, azınlıklara kendi dilleriyle eğitim hakkı tanınacak; ancak bu okullar Türkiye'deki kanunlara ve diğer okulların bağlı oldukları yönetmeliklere uyacaklardır" kararı alınmıştır.

Türkiye bu karar doğrultusunda ve ulus devlet anlayışı çerçevesinde, Halifeliği kaldırdığı 3 Mart 1924'te Tevhid-Tedrisat Kanunu ile Türkiye'deki tüm okulları Milli eğitim Bakanlığına bağlamış, tüm okullarda Türkçe, Tarih ve Coğrafya derslerinin Türk diliyle Türk öğretmenlerce okutulmasına ve tüm okulların Türk müfettişlerce denetlenmesine karar vermiştir.

#)

## Yabancı Okullar Sorunu:

Türkiye'nin eğitim alanındaki bu uygulamaları Avrupa Devletlerinin ve özellikle de Fransa'nın tepkisine yol açmıştır. Türkiye'deki yabancı okulları bizzat denetlemek isteyen Avrupa Devletleri bu konuda Türkiye'den olumlu yanıt beklemiştir. Ancak Türkiye bağımsızlığını korumayı hedeflediğinden görüşmeyi bile reddetmiştir. Muhatabının sadece bu okullar olduğunu kararlılıkla açıklamıştır.

## #) Osmanlı Borçları Meselesi

Osmanlı Devleti'nde il dış borç 1854'te alınmıştı. Bu tarihten sonra borçların gittikçe artması ve ödenemez duruma gelmesiyle 1881'de Düyun-ı Umumiye İdaresi kurulmuştu.

Osmanlı Tahvilleri dünya borsalarında, en çok da Fransız borsasında satılmıştır. Bu nedenle Borçlar konusunda Fransa diğer devletlere göre daha hassas durumdaydı.

Lozan'da uzun süre anlaşma sağlanamamıştır. Lozan Barış Anlaşması'nın 46. maddesine göre Türkiye borçları ödemeyi kabul etmiş ödeme şeklinin daha sonra ilgili devletlerle yapılacak ikili görüşmeler ile belirlenmesine karar verilmiştir.

## #) Osmanlı Borçları Meselesi

Lozan sonrası çoğunluğu Fransızlardan oluşan alacaklılar ile Türkiye arasında ikili görüşmeler yapılmış ve 13 Haziran 1928'de Paris'te yapılan anlaşma ile borçlar taksitle bağlanmıştır.

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı nedeniyle Türkiye olumsuz etkilenmiş ve ödeme planında değişiklik istediğini Fransa'ya bildirmiştir. 22 Nisan 1933'te Paris'te yeni ödeme takvimi oluşturulmuştur.

Türkiye payına düşen borçların son taksitini 25 Mayıs 1954'te yatırmıştır.

#)

## Osmanlı Borçları Meselesi

Düyun-u Umumiye'nin tarihe karışmasından sonra (1928) Fransa ile bir başka mesele daha patlak verdi. Bu da Adana-Mersin demiryolunun satın alınması meselesi idi. Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı döneminden kalan kapitülasyonların tamamını kaldırmaya kararlıydı. Türkiye'deki Fransız işletmelerinin millileştirilmesine başlangıçta karşı çıkan Fransız hükümeti, Türkiye'nin ısrarı karşısında direnemedi ve 1929'da yapılan bir anlaşma ile durumu kabullenmek zorunda kaldı.



#)

## Bozkurt-Lotus Davası

Fransa ile yaşanan sorunlardan biri de Bozkurt-Lotus Davası adıyla bilinen davadır.(2 Ağustos 1926 tarihli deniz kazası)

Dava Türkiye tarafından kazanılmış ve Lozan'da kaldırılan kapitülasyonların fiilen de ortadan kaldırıldığını göstermesi açısından önemli bir olaydır.



#)

## TÜRK İTALYAN İLİŞKİLERİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk İtalyan ilişkileri daha çok ekonomik alanda gelişmiştir. İtalya'nın Mussollini iktidarı ile birlikte yayılma politikası Türkiye'yi rahatsız etmiştir.



#)

## TÜRK İTALYAN İLİŞKİLERİ

Musul meselesinin halledilmesinden sonra 1926-1927 yılları iki devlet açısından ilişkileri olumlu bir seyir izlemiştir. Fakat Arnavutluk'u nüfuzu altına alması ile birlikte Balkanlarda oluşturmak istediği ittifak İtalya'yı Türkiye'ye yakınlaştırmıştır. Nitekim 30 Mayıs 1928'de bir tarafsızlık ve uzlaşma Anlaşması imzalanmıştır.

1930'da Türk-Yunan dostluk anlaşmasından sonra Türkiye'nin revizyonist politikayı reddetmesi, kolektif güvenlik sistemine dahil olması üzerine iki ülkenin yolları ayrılmıştır. Yine Montrö Sözleşmesi sonrası Türkiye'nin İngiltere'ye yaklaşması da İtalya ile ilişkileri olumsuz etkilemiştir.

#)

## TÜRK SOVYET İLİŞKİLERİ

Kurtuluş savaşı döneminde başlayan iyi ilişkiler Lozan Barışı sonrası da devam etmiştir. İki ülke arasındaki ilişkiler ticaret, iç ve dış politika alanlarında olmuştur. Türkiye Sovyetlerle ticari ilişki kurarken bir yandan da Batılı ülkelerle de ekonomik ilişki içinde olması Sovyetlerin nüfuzu altına girmesini engellemiştir. Diğer mesele komünizm meselesidir ki Türkiye kesinlikle komünist hareketlere izin vermeyip sert müdahaleler yapılmıştır.

İki ülke dış politikalarını birbirlerine dayandırmıştır. Musul sorununun İngiltere lehine çözümlenmesi iki ülkeyi daha da yakınlaştırmış 1925'te Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması imzalanmıştır . Bu anlaşma 1945'e kadar sürmüştür.

## #) TÜRKİYE AFGANİSTAN İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin ilk ilişki kurduğu doğulu devlet Afganistan olmuştur.1 Mart 1921'de Moskova'da imzalanan dostluk anlaşması ile başlayan resmi ilişkiler Lozan sonrası da devam etmiştir. Türkiye'deki devrimler Afganistan'da örnek olmuş, Türkiye'den öğretmen, subay ve doktor gibi teknik uzmanlar almış ve Türkiye'ye öğrenci göndermiştir.

25 Mayıs 1928'de Afgan Kralı Amanullah Han Türkiye'yi ziyaret etmiş bir Türk-Afgan Dostluk ve işbirliği anlaşması imzalanmıştır.

#)

## Amanullah Han'ın Türkiye Ziyareti



#)

## TÜRKİYE İRAN İLİŞKİLERİ

Türkiye ile İran arasında sınır bölgesinde yaşanan ufak çaplı sorunlar yaşanmış Musul meselesinin çözümünden sonra sınır sorunları ile ilgili olarak 22 Nisan 1926'da Güvenlik ve Dostluk anlaşması imzalanmıştır.1928'de de ek bir protokol yapılarak var olan sorunlar çözümlenmiştir.

1932 sonrası İran'ın Batılılaşma yolunda Türkiye'yi örnek alması ile ilişkiler olumlu bir şekilde devam etmiştir.1934 Haziranında İran şahı Rıza Pehlevi Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

## #) TÜRKİYE AFGANİSTAN İLİŞKİLERİ





#)

## ARAP ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLER

Diğer Arap ülkelerinin neredeyse tamamının manda altında olması nedeniyle ilişkilerde bir gelişme sağlanamamıştır. Türkiye'de halifeliğin kaldırılması bu ülkelerde bazı çevreleri rahatsız etmişse de buna karşılık manda yönetimlerine karşı bağımsızlık mücadelesi verenler için Kurtuluş savaşı bir model olarak görülmüştür.

# DEĞERLENDİRME SORULARI

1.

Aşağıdakilerden hangisi, Atatürk döneminde Türkiye ile Fransa arasında yaşanan sorunlardan biri değildir?

- A) Türkiye Suriye sınırı
- B) Nüfus değişimi
- C) Yabancı okullarla
- D) Borçların ödenmesi

**2.**

**Aşağıdaki sorunlardan hangisi Lozan'da çözümlenemeyip, daha sonra çözülmek üzere bırakılmıştır?**

- A) Kapitülasyonlar
- B) Batı sınırı
- C) Irak sınırı
- D) Yabancı okullar sorunu

**3.**

**Aşağıdakilerden hangisi 1930 – 1939 arası Türkiye'nin dış politikasını ilgilendiren konulardan biri değildir?**

- A) Sadabat Paktı
- B) Hatay Sorunu
- C) Boğazlar Sorunu
- D) Musul Sorunu

4.

**Etabli” kelimesi size aşağıdakilerden hangisini hatırlatmaktadır?**

- A) Fransa'nın Anadolu'da açtığı okullar
- B) Türk – Yunan Ahali değişimi
- C) Boğazların silahsızlandırılması
- D) Adaların silahsızlandırılması

**5.**

**Aşağıdakilerden hangisi, 5 Haziran 1926 Türk – İngiliz – Irak Antlaşması sonuçlarından değildir?**

- A) Türk – Irak sınırı kesin hatları ile çizildi.
- B) Musul – Kerkük üzerinde Irak / İngiliz egemenliği tanınmış oldu.
- C) Türkiye, Irak Türkleri üzerinde kültürel garanti hakkı elde etti.
- D) Irak Türkleri Irak / İngiliz insafına terk edildi.

## 6.

Yeni Türk devletinin dış politikadaki temel ilkesi 'tam bağımsızlık' anlayışını korumaktır. 1923-1938 yılları arasındaki dönemde görülen;

I. Kapitülasyonların kaldırılması

II. Kabotaj Kanunu'nun çıkarılması

III. Yabancı okullar konusunun Avrupalı devletlerle görüşülmemesi

IV. Boğazların bir komisyon tarafından yönetilmesi

gibi gelişmelerden hangilerinin bu ilkeye uygun olmadığı söylenebilir?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) Yalnız IV
- D) I, II ve III

7.

Türkiye'nin 1930'lu yıllarda;

- Balkan Antantı
- Sadabat Paktı
- Milletler Cemiyeti

gibi uluslararası kuruluşlara katılması veya kurulmasına öncülük yapması aşağıdaki Atatürk ilkelerinden hangisinin benimsendiğinin göstergesidir?

- A) Ulusal egemenlik
- B) Yurtta ve dünyada barış
- C) Çağdaşlık ve batılılaşma
- D) Ulusal bağımsızlık



## **CEVAP ANAHTARI**

**1-B**

**2-C**

**3-D**

**4-B**

**5-D**

**6-C**

**7-B**



10. Hafta Ders Konuları Burada Sonlanmaktadır

**HOŞÇAKALIN**